

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ

ЛУТАК ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

УДК 343.4:343.9

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ НЕЗАКОННОГО
ПОВОДЖЕННЯ ІЗ СПЕЦІАЛЬНИМИ ТЕХНІЧНИМИ
ЗАСОБАМИ НЕГЛАСНОГО ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор
Фріс Павло Львович,
Юридичний інститут
Прикарпатського національного
університету імені Василя
Стефаника, завідувач кафедри
кримінального права.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, старший
науковий співробітник
Савінова Наталія Андріївна,
Науково-дослідний інститут
інформатики і права Національної
академії правових наук України,
завідувач наукового відділу
правових проблем інформаційної
безпеки;

кандидат юридичних наук
Бершов Геннадій Євгенович,
Харківський апеляційний
адміністративний суд, голова.

Захист відбудеться 28 квітня 2017 року о 09.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.03 у Харківському національному університеті внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27).

Автореферат розісланий 24 березня 2017 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д. Ю. Кондратов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Забезпечення кримінально-правової охорони суспільних відносин в умовах науково-технічного прогресу потребує постійного вдосконалення. Використання сучасних технологій у різних сферах життєдіяльності часто створює нові загрози для благ та інтересів, які перебувають під такою охороною. Створення у XX ст. спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (далі – СТЗНОІ), стрімке зростання їх кількості, вдосконалення якості та постійне розширення сфер потенційного використання зумовили необхідність формування цілісної системи правового забезпечення охорони вказаних об'єктів. Виникнення якісно нових технологій, суттєве розширення можливостей використання СТЗНОІ обумовлює появу нових видів посягань, що викликає необхідність в оперативному реагуванні з боку кримінального закону. Фактично на сьогодні є підстави стверджувати, що у сучасній кримінально-правовій політиці сформований новий її напрямок – забезпечення охорони від незаконного застосування СТЗНОІ.

СТЗНОІ є одним із найефективніших знарядь оперативно-розшукової діяльності уповноважених на те державних органів та структур. Водночас вони стають засобом вчинення різних злочинів, у тому числі тяжких і особливо тяжких. Така ситуація зумовила появу в Кримінальному кодексі України (далі – КК України) норми (ст. 359), яка передбачає кримінальну відповідальність за незаконне використання СТЗНОІ, що дало можливість вирішити ряд теоретичних та практичних проблем, пов'язаних із законністю застосування СТЗНОІ. Однак, залишилась достатня кількість відкритих питань, які потребують ефективного й оперативного вирішення. Так, існує необхідність визначення характеру й ступеню суспільної небезпеки злочинів, пов'язаних із незаконним придбанням, збутом та використанням СТЗНОІ, дослідження об'єктивних й суб'єктивних ознак злочину, передбаченого ст. 359 КК (зокрема в контексті новел, внесених до КК законом від 15 червня 2010 р. № 2338-VI). Є нагальна потреба узгодити та вдосконалити термінологічний апарат у сфері обігу й використання СТЗНОІ. Залишаються нерозв'язаними питання щодо характеру та змісту предмета й об'єкта злочину, вчиненого з використанням СТЗНОІ. У кримінально-правовій доктрині досі не проаналізовано відповідний зарубіжний досвід, потребують вирішення питання криміналізації обігу і використання СТЗНОІ та правові й кримінологічні наслідки криміналізації придбання і збуту СТЗНОІ.

Донині не було окремої, самостійної наукової роботи, спеціально присвяченої аналізу злочину, передбаченого ст. 359 КК України, з позицій сучасної кримінально-правової політики України. Єдине монографічне дослідження цієї проблеми, яке було здійснено В. Я. Бондаренком у дисертації «Кримінальна відповідальність за незаконне поводження зі спеціальними технічними засобами негласного отримання інформації за кримінальним правом України» реалізоване у класичному кримінально-правовому аспекті без аналізу проблем кримінально-правової політики у цій сфері. Окремі проблеми застосування означеної статті КК України були викладені в наукових працях багатьох авторів, серед яких: П. П. Андрушко, В. П. Анчуков, П. С. Берзін, В. М. Бутузов, В. Б. Вехов,

Ю. М. Громов, М. В. Карчевський, Д. Ю. Кондратов, В. О. Копилов, В. Д. Курушин, М. І. Мельник, А. М. Ришелюк, Д. О. Янишевський та ін. Дисертант широко використовував отримані ними результати, а також спирався на загальнотеоретичні положення кримінального права та кримінально-правової політики, які розроблялись такими вченими, як: М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Я. М. Брайнін, В. О. Глушков, В. П. Ємельянов, О. О. Житний, Т. В. Кашаніна, І. Я. Козаченко, В. С. Комісаров, О. І. Коробєєв, М. Й. Коржанський, О. М. Костенко, В. М. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнєцова, Р. І. Міхєєв, А. А. Музика, В. О. Навроцький, А. В. Наумов, А. С. Нерсесян, Б. С. Нікіфоров, В. Г. Павлов, А. А. Піонтковський, О. І. Рарог, Н. А. Савінова (Розенфельд), В. В. Сташис, В. Я. Тацій, Є. В. Фесенко, П. Л. Фріс, Е. А. Фролов, М. І. Хавронюк, В. Б. Харченко, С. С. Яценко та ін.

Викладене зумовлює вибір теми дослідження та її оцінку як актуальної й необхідної для розвитку вітчизняної юридичної науки й кримінально-правової політики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації затверджена Вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» 26 грудня 2013 року (протокол № 12). Дисертацію виконано на кафедрі кримінального права навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» у межах комплексної теми наукових досліджень «Політика Української держави у сфері боротьби зі злочинністю» (номер державної реєстрації 0110U001541) та Плану Навчально-наукової лабораторії дослідження проблем політики в сфері боротьби зі злочинністю Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України та ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» від 02.03.2015 року (номер державної реєстрації 0115U003325).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз протидії незаконному отриманню, збуту або використанню СТЗНОІ засобами кримінального права.

Для досягнення поставленої мети у дисертації передбачається вирішення таких основних *задач*:

- з'ясувати стан наукової розробки ознак незаконного отримання, збуту або використання СТЗНОІ;
- визначити специфіку правового захисту інформації, у т. ч. засобами кримінального права;
- дослідити соціальну зумовленість та інші підстави криміналізації незаконного поводження зі СТЗНОІ;
- провести аналіз сучасного стану вітчизняної кримінально-правової політики у сфері незаконного поводження зі СТЗНОІ, а також співвіднести національне законодавство, міжнародні стандарти та іноземний досвід криміналізації дій, пов'язаних із спеціальними технічними засобами;
- проаналізувати об'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 359 КК України;

- окреслити особливості суб'єкта та суб'єктивної сторони вказаного злочину;
- з'ясувати специфіку кваліфікації та законодавчу диференціацію кримінальної відповідальності у досліджуваній сфері з урахуванням кваліфікуючих ознак складів злочину, передбачених ст. 359 КК України;
- охарактеризувати взаємозв'язок кримінально-правової та кримінологічної (профілактичної) політики у сфері боротьби із незаконним поводженням із СТЗНОІ;
- окреслити перспективи вдосконалення кримінально-правової політики в сфері незаконного поводження із СТЗНОІ.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які порушуються внаслідок незаконного поводження із СТЗНОІ.

Предмет дослідження – кримінально-правові аспекти незаконного поводження із СТЗНОІ.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є комплексний підхід до аналізу проблемних аспектів незаконного придбання, збуту або використання СТЗНОІ. Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження застосовувались загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Історико-правовий метод використовувався при аналізі розвитку кримінально-правових норм у галузі незаконного поводження із СТЗНОІ та формування кримінальної політики у цій сфері (підрозділи 1.1, 1.2); порівняльно-правовий – при аналізі правових норм кримінального законодавства зарубіжних країн та змісту термінів щодо спеціальних технічних засобів у праві України й іноземних держав (підрозділ 1.4); формально-логічний метод дав змогу проаналізувати пропозиції кримінально-правової доктрини щодо проблемних питань незаконного придбання, збуту або використання СТЗНОІ (підрозділи 2.1–2.3, 3.2); метод системно-структурного аналізу використовувався при дослідженні місця й ролі норм ст. 359 КК у системі його Особливої частини (розділ 2) та взаємозв'язку кримінально-правової політики з іншими елементами політики в сфері боротьби зі злочинністю (підрозділи 1.3, 3.1); метод догматичного аналізу уможливив тлумачення відповідних кримінально-правових норм, понять та термінів (підрозділ 3.2); метод узагальнення, як загальний логічний метод теоретичного аналізу, відіграв важливу роль у роботі для формування висновків і для побудови авторських визначень певних категорій (розділи 1–3). Крім того, для виявлення недоліків, суперечностей, прогалин законодавства і висловлення пропозицій щодо його удосконалення активно використовувався метод аналізу та синтезу (підрозділи 2.1–2.3, 3.2); статистичні методи (опитування, метод узагальнення зібраних даних) при анкетуванні практичних працівників та при аналізі судової практики (розділи 2–3).

Дисертант використовував досягнення інших галузей права – конституційного, адміністративного, цивільного, кримінального процесуального, науки оперативно-розшукової діяльності та положення інших галузей знань, зокрема інформатики, технічних наук.

Емпіричну базу дослідження становлять дані за період з 2000 по 2015 рр. про діяльність органів державної влади, правоохоронних і судових органів у сфері протидії незаконному обігу і використання СТЗНОІ (зокрема, опрацьовано більше

100 вироків у кримінальних провадженнях (справах) за ст. 359 КК України; матеріали опитування дисертантом органів Генеральної прокуратури України, а також матеріали анкетування співробітників Служби безпеки України (208 респондентів, опитаних протягом останніх 5 років).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні виконаним з позицій досягнень кримінально-правової політики комплексним дослідженням проблем кримінальної відповідальності за незаконне придбання, збут або використання СТЗНОІ. Виходячи з результатів роботи, дисертант пропонує такі нові наукові положення, висновки та рекомендації:

вперше:

- з позицій об'єктивних ознак складу злочину охарактеризовано СТЗНОІ як знаряддя та як предмет злочину, передбаченого ст. 359 КК України, і виявлено, що норми, які визначають СТЗНОІ як спеціальні засоби й надають їх перелік, можуть мати підзаконний відомчий і навіть технічний характер, на відміну від норм про законність чи незаконність поведінки із СТЗНОІ;

- запропоновано визнати незаконне використання СТЗНОІ самостійним основним складом злочину, який суттєво відрізняється від придбання та збуту СТЗНОІ, та виокремити його в окрему норму, що усуне низку проблем застосування ч. 1 ст. 359 КК України у судовій практиці;

- на основі дослідження об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 359 КК України у чинній редакції, доведено, що використання СТЗНОІ є діями осіб із застосування СТЗНОІ. Придбання та збут СТЗНОІ слід розуміти як будь-які форми відчуження й отримання СТЗНОІ, а використання, придбання та збут пропонується вважати поведінкою із СТЗНОІ, незаконність якого проявляється в порушенні при відповідній діяльності вимог міжнародно-правових актів, Конституції України, КПК України, законів України і підзаконних нормативних актів, що встановлюють і регулюють порядок поведінки із СТЗНОІ співробітниками оперативних підрозділів, компетентними службовими особами та суб'єктами господарювання;

- із врахуванням рекомендацій документів ООН та Ради Європи з питань правового захисту інформації зіставлено законодавство України, міжнародні стандарти й зарубіжний досвід криміналізації дій, пов'язаних із застосуванням спеціальних технічних засобів та встановлено, що кримінально-правова заборона незаконного використання, придбання та збуту СТЗНОІ в іноземних державах відбувається за двома основними напрямками – шляхом встановлення кримінальної відповідальності безпосередньо за використання СТЗНОІ (через визнання таких дій необхідною або альтернативною ознакою об'єктивної сторони певних злочинів) або шляхом визнання використання цих засобів обтяжуючою обставиною в складах певних злочинів;

удосконалено:

- положення про предмет передбачених ст. 359 КК України злочинів як: а) інформацію (документовані й публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі, довкіллі), незаконне отримання якої містить суспільну небезпеку, або б) безпосередньо СТЗНОІ (якщо склад злочину

полягає у їх придбанні чи збуті), зі встановленням двопредметного характеру злочинів, передбачених ст. 359 КК України;

- визначення родового об'єкта незаконного придбання, збуту або використання СТЗНОІ як суспільних відносин, що складаються під час діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян, в т.ч. щодо забезпечення інформаційного суверенітету й інформаційної безпеки держави, фізичних та юридичних осіб та його безпосереднього об'єкта як суспільних відносин з установленого порядку поводження зі СТЗНОІ;

- розуміння суб'єктивних ознак злочину, передбаченого ст. 359 КК України. Доведено, що вчинення його службовою особою до 2011 р. тягне кваліфікацію скоєного за сукупністю ст. 359 та ст. 364 КК (за ст. 364-1 КК – починаючи з 2011 р.), або ст. 365 (при вчиненні злочину до 2011 р.) або 365-2 (при вчиненні злочину з 2011 р.), а також за ст. ст. 423 та 424 КК України (при вчиненні злочину до 2011 р.), і запропоновано виокремити спеціального суб'єкта (осіб, які за чинним законодавством мають право на використання СТЗНОІ) як кваліфікуючу ознаку злочину, передбаченого ст. 359 КК, доповнивши норму відповідною частиною;

- підходи до диференціації кримінальної відповідальності за незаконне придбання, збут або використання СТЗНОІ. Запропоновано виключити кваліфікуючу ознаку «істотна шкода» із ч. 2 ст. 359 КК України та доведено, що посилення кримінальної відповідальності за кваліфіковане незаконне поводження із СТЗНОІ, запроваджене Законом України від 15 червня 2010 р. № 2338-VI, не повністю відповідає суспільній небезпеці зазначених злочинів й потребує перегляду;

дістали подальшого розвитку:

- пропозиції щодо виключення з ч. 2 ст. 163 КК України такої кваліфікуючої ознаки, як використання спеціальних засобів, призначених для негласного зняття інформації, з метою відмежування складу незаконного придбання, збуту та використання СТЗНОІ від інших суспільно-небезпечних діянь;

- характеристика ступеня захищеності інформаційних ресурсів в Україні від незаконних посягань із використанням СТЗНОІ із встановленням завдань а) загальної, б) галузевої та в) спеціальної профілактики;

- особливості криміналізації незаконного використання спеціальних засобів під час оперативно-розшукової діяльності, зокрема, після схвалення Закону України від 15 червня 2010 р. № 2338-VI, із встановленням того, що провадження у справах за ст. 359 КК ускладнюється відсутністю усталеної доктрини кримінально-правової політики як у цілому так і у цій сфері та труднощами проведення експертизи щодо належності конкретних технічних засобів до категорії СТЗНОІ.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані у дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації мають наукове і прикладне значення. Вони сприятимуть подальшому розвитку політики в сфері боротьби зі злочинністю, науки кримінального права, кримінального процесу, кримінології тощо. Практичне значення отриманих у дослідженні результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані:

– у науково-дослідницькій роботі – для подальшого дослідження сутності та ознак злочинів, що посягають на інформаційну безпеку (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Кримінологічної асоціації України від 5 грудня 2016 року);

– у правозастосовній діяльності – під час кваліфікації злочинів за ст. 359 КК України (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у правозастосовну діяльність Івано-Франківського міського суду);

– у навчальному процесі – при викладанні курсу Особливої частини кримінального права, при підготовці навчальної та науково-методичної літератури тощо (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького від 15 грудня 2016 року).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри кримінального права навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника». Підсумки розробки проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані висновки оприлюднено дисертантом на міжнародних науково-практичних конференціях та симпозіумах: «Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків» (м. Харків, 9–10 жовтня 2014 р.), «Політика в сфері боротьби зі злочинністю» (м. Івано-Франківськ, 11–13 березня 2015 р.), «Гуманізація кримінальної відповідальності та демократизація кримінального судочинства» (м. Івано-Франківськ, 18–19 листопада 2016 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження викладено у вісьмох наукових працях, у тому числі чотирьох наукових статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, одній статті, опублікованій у науковому виданні іноземної держави з наряду, з якого підготовлено дисертацію, та трьох тезах наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою та задачами дослідження. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (428 найменувань) та двох додатків. Повний обсяг дисертації становить 251 сторінку, у тому числі 192 сторінки займає основний текст, список використаних джерел на 51 сторінці, додатки розміщуються на 8 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи наукового пізнання, використані у дослідженні, визначено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію результатів дослідження та про публікації за темою дисертації.

Розділ 1 «Теоретичні, науково-методологічні, історичні та компаративістські аспекти захисту інформації від незаконного поводження із СТЗНОІ» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Стан наукових досліджень з проблеми кримінально-правової охорони незаконного отримання інформації» здійснено аналіз існуючих на сьогодні доктринальних досліджень у сфері кримінально-правової охорони незаконного отримання інформації і встановлено, що інформація є особливим об'єктом правового регулювання, яку слід розглядати як невід'ємну властивість матерії або як форму її існування. Таке визначення об'єднує поняття матерії й інформації та унеможлиблює їх протиставлення, що дає змогу уникнути заперечень стосовно доцільності віднесення інформації до кримінально-правових категорій. Здійснено аналіз значної кількості наукової літератури присвяченої дослідженню питань незаконного використання СТЗНОІ, проблемам охорони суспільних відносин, благ та інтересів особи від такої діяльності, спеціальної літератури пов'язаної із характеристиками видів СТЗНОІ.

У підрозділі 1.2 «Сучасний стан правового захисту інформації від незаконного отримання» встановлено, що інформацію можна структурувати й класифікувати, виходячи з різних ознак, зокрема за видом носія, за засобами сприймання, ступенем доступу, ступенем систематизації та сферою застосування. Водночас, використання СТЗНОІ є саме формою документування інформації, оскільки будь-які відомості, на здобуття яких спрямоване використання СТЗНОІ, у т.ч. незаконне, стають документованими (тобто інформацією в її матеріальному змісті) саме внаслідок такого використання.

У контексті проблеми суспільної небезпеки незаконного поводження із СТЗНОІ актуальною слід вважати діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян щодо забезпечення інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки України, яка перебуває в межах категорії інформаційних правовідносин.

Конкретними благами, на реалізацію яких спрямовані дії цих суб'єктів, є захищеність таємниці, конфіденційності або приватного характеру інформації від несанкціонованого отримання, використання та розповсюдження.

У підрозділі 1.3 «Підстави криміналізації незаконного поводження із СТЗНОІ» підтверджено доцільність криміналізації незаконного використання, придбання та збуту СТЗНОІ. Зазначено, що сьогодні є необхідним схвалення вичерпного порядку використання СТЗНОІ органами, уповноваженими здійснювати ОРД. При цьому доведено, що порушення співробітниками оперативних підрозділів органів кримінальної юстиції вимог законодавства у сфері застосування СТЗНОІ при здійсненні оперативно-розшукової діяльності має тягнути кримінальну відповідальність, а порушення порядку використання СТЗНОІ без порушення вимог законодавства (недотримання вимог документального службового забезпечення, технічно неправильне, але законне використання СТЗНОІ) має передбачати для порушників, як наслідок, дисциплінарну відповідальність.

Підрозділ 1.4 «Міжнародний та іноземний досвід кримінально-правової і кримінологічної політики у сфері боротьби з незаконним поводженням із СТЗНОІ» спрямований на дослідження позитивного досвіду кримінально-правової протидії досліджуваному злочину за законодавством інших країн. Міжнародні стандарти, що можуть бути застосовані Україною у сфері протидії незаконному обігу

СТЗНОІ, стосуються насамперед актів ЄС, присвячених охороні приватності інформації, та актів ООН і Ради Європи, що містять стандарти поведінки співробітників правоохоронних органів. Утім, усі ці документи мають рекомендаційний характер і практика свідчить про їх імплементацію в рамках реалізації вітчизняної кримінально-правової політики. Певне значення у цьому контексті мають двосторонні міжнародні договори України, що стосуються захисту інформації та відповідних форм політичного, організаційного й технічного співробітництва.

Аналіз кримінального законодавства розвинених країн світу (Франції, Швеції, Іспанії, Данії, Польщі та ін.) дає можливість підтвердити доцільність криміналізації незаконного використання, придбання та збуту СТЗНОІ. Така криміналізація в іноземних державах відбувається двома основними шляхами – встановленням кримінальної відповідальності безпосередньо за використання СТЗНОІ через визнання незаконного використання СТЗНОІ необхідною або альтернативною ознакою об’єктивної сторони певних злочинів, або через розгляд такого використання як обтяжуючої ознаки певних злочинів. У багатьох іноземних КК криміналізований незаконний обіг СТЗНОІ, причому цей злочин, як правило, вважається більш тяжким, аніж незаконне використання СТЗНОІ. Водночас обсяг відповідальності за подібні злочини в кримінальному законодавстві іноземних країн, як правило, є значно нижчим, ніж у новій редакції ст. 359 КК України. Для кримінального законодавства більшості держав встановлення кваліфікованого складу незаконного використання СТЗНОІ не характерне. У кримінальному законодавстві європейських держав використання та встановлення СТЗНОІ розглядається насамперед як обтяжуюча обставина злочинів, що посягають на приватність. Санкції за незаконне використання СТЗНОІ у різних кримінально-правових законах неоднакові, але спільною для них є наявність покарання у вигляді позбавлення волі на різні строки.

Розділ 2 «Кримінально-правова характеристика складу злочину, передбаченого ст. 359 КК України» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Об’єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 359 КК України» проаналізовано об’єкт незаконного поводження із СТЗНОІ під кутом зору його поділу на загальний, родовий і безпосередній. Родовим об’єктом злочину, передбаченого ст. 359 КК України, є суспільні відносини, що складаються під час діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та об’єднань громадян, в т.ч. щодо забезпечення інформаційного суверенітету й інформаційної безпеки держави, фізичних та юридичних осіб. Безпосереднім об’єктом злочину, передбаченого ст. 359 КК України, є суспільні відносини з установленого порядку придбання, збуту та використання СТЗНОІ; склад незаконного використання СТЗНОІ може також містити безпосередній додатковий об’єкт (зокрема, при незаконному використанні СТЗНОІ – відповідні права особи, пов’язані із забезпеченням приватності – захищеність таємниці, конфіденційності або приватного характеру інформації від несанкціонованого отримання, використання та розповсюдження).

Злочин, передбачений ст. 359 КК України, є двоприметним. Зокрема, приметом придбання та збуту СТЗНОІ у якості обов’язкової ознаки складу

злочину є самі спеціальні технічні засоби. Водночас, предметом незаконного використання СТЗНОІ є відповідна інформація, яка за їх допомогою отримується. Цей предмет є факультативною ознакою незаконного використання, придбання та збуту СТЗНОІ й може впливати на ступінь суспільної небезпеки такого використання.

Використання СТЗНОІ можна визначити як дії осіб із їх застосування та користування. Придбання і збут СТЗНОІ слід розуміти як будь-які форми їх відчуження та отримання. Незаконність такого поводження із СТЗНОІ проявляється в порушенні при відповідній діяльності вимог міжнародно-правових актів, Конституції України, КПК України, законів України, що встановлюють та регулюють порядок поводження із СТЗНОІ співробітників оперативних підрозділів, компетентних службових осіб та суб'єктів господарювання, а також підзаконних актів з цього приводу.

СТЗНОІ є водночас засобом та знаряддям вчинення злочину, передбаченого ст. 359 КК України. На відміну від норм, які встановлюють законність чи незаконність форм поводження із СТЗНОІ, норми, що визначають СТЗНОІ як спеціальні засоби та встановлюють їх перелік, можуть мати підзаконний відомчий і навіть технічний характер. Необхідним є обов'язкове проведення відповідної судової експертизи для кожного випадку визнання технічного засобу в контексті ст. 359 КК України як СТЗНОІ. При цьому мають бути розроблені відповідні обмеження кола технічних засобів, які можуть бути визнані як СТЗНОІ, та критерії визначення належності до СТЗНОІ саморобних і модифікованих пристроїв.

У підрозділі 2.2 «Суб'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 359 КК України» підтверджено, що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, що досягла віку 16 років. Вчинення його службовою особою тягне кваліфікацію скоєного за сукупністю ст. 359 та ст. ст. 364, 365, 423, 424 КК України. Обґрунтовано необхідність доповнення аналізованої статті КК нормою, яка б передбачала особливо кваліфікований склад цього злочину, який був би пов'язаний із вчиненням передбачених статтею діянь спеціальним суб'єктом – службовою особою, яка за чинним законодавством має право на використання СТЗНОІ.

Незаконне поводження із СТЗНОІ як злочин із формальним складом може бути вчиненим лише з прямим умислом. Винна особа усвідомлює суспільно небезпечний характер незаконного використання СТЗНОІ та передбачає можливість настання його суспільно небезпечних наслідків, бажає настання такої можливості. Незаконне поводження із СТЗНОІ, що заподіяло істотну шкоду, також вчинюється з прямим умислом, але ставлення винного до настання істотної шкоди може бути як у виді непрямого умислу, так й у формі необережності. Мотив та мета незаконного поводження СТЗНОІ не впливають на кваліфікацію.

Підрозділ 2.3 «Законодавча диференціація кримінальної відповідальності та особливості кваліфікації діянь, передбачених ст. 359 КК України» присвячений проблемам правозастосування вказаної статті з врахуванням кваліфікуючих ознак.

Зазначено, що при казуальній інтерпретації оцінних норм, що містяться у ст. 359 КК України, необхідно здійснювати обов'язкове максимальне врахування фактичних обставин конкретної кримінальної справи. Будучи першочерговою

посилкою для правильної інтерпретації оцінних ознак, саме умови конкретної кримінально-правової ситуації дають змогу визначити ділянку пошуку критеріїв оцінок, від правильного встановлення яких залежить і ефективність застосування норм, що містять відповідні оцінні ознаки.

Серед можливих варіантів забезпечення єдності правозастосування в контексті істотної шкоди як кваліфікуючої ознаки (ч. 2 ст. 359 КК України) названо: доповнення ст. 359 КК України приміткою, де буде розтлумачено зміст терміна «істотна шкода»; внесення змін до Загальної частини КК у вигляді встановлення глосарію термінів, що вживаються у кримінальному законі, з одночасним коригуванням окремих норм Особливої частини КК; виключення вказаної кваліфікуючої ознаки з ч. 3 ст. 359 КК України. Останнє положення видається найбільш прийнятним варіантом.

Розділ 3 «Основні тенденції кримінально-правової політики у сфері боротьби з незаконним поводженням із СТЗНОІ» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Взаємозв'язок кримінально-правової та кримінологічної (профілактичної) політики у сфері боротьби із незаконним поводженням зі СТЗНОІ»* встановлено, що кримінальна профілактика незаконного використання СТЗНОІ за своїми правовими та організаційними формами може бути розподіленою на загальну, галузеву та спеціальну. Загальна профілактика полягає у встановленні механізмів захисту інформації в інформаційних мережах від незаконного втручання, розроблення та здійснення заходів контрвтручання. Галузева профілактика полягає насамперед у регулюванні процедур виготовлення, реалізації та імпорту СТЗНОІ, ліцензуванні і контролі за виконанням ліцензійних умов, що здійснює СБУ разом із митними, податковими органами та Державним комітетом України з питань регуляторної політики та підприємництва. Спеціальна профілактика полягає як у профілактичних заходах СБУ щодо попередження незаконного використання, придбання та збуту СТЗНОІ, так і в механізмах судового контролю за використанням СТЗНОІ правоохоронними органами.

У підрозділі 3.2 *«Перспективи вдосконалення кримінально-правової політики у сфері незаконного поводження із СТЗНОІ»* констатовано, що встановлення кримінальної відповідальності за незаконне використання СТЗНОІ в Україні зумовило запровадження ст. 359 КК України, суттєве її розширення у 2010 р., із криміналізацією придбання і збуту СТЗНОІ та істотним посиленням санкції за вчинення відповідного злочину. При цьому підслідність за цією категорією злочинів у 2004 р. було передано з органів прокуратури до СБУ. Тенденція щодо криміналізації обігу та контрабанди СТЗНОІ простежується в рамках законопроектів, розроблених урядом у взаємодії з СБУ упродовж 2004–2010 рр. Однак, незважаючи на зміни у формулюванні ст. 359 КК на сучасному етапі існує потреба її вдосконалення для досягнення єдності правозастосовної практики, що входить до одного із ключових завдань політики в сфері боротьби зі злочинністю в цілому та кримінально-правової політики зокрема.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає у виявленні та вирішенні комплексу теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із доктриною кримінально-правової політики у сфері кримінально-правового забезпечення охорони суспільних відносин у сфері незаконного поводження із СТЗНОІ. На основі аналізу наукової літератури, вивчення і узагальнення практики стало можливим сформулювати такі основні теоретичні та практичні висновки:

1. Підтримана позиція тих науковців, які вважають необхідним подальше вдосконалення нормативного регулювання та кримінально-правового забезпечення охорони суспільних відносин благ та інтересів особи від незаконного поводження з СТЗНОІ.

2. Міжнародні стандарти, що можуть бути застосовані Україною у сфері протидії незаконному обігу СТЗНОІ, стосуються насамперед актів ЄС, присвячених охороні приватності інформації, та актів ООН і Ради Європи, що містять стандарти поведінки співробітників правоохоронних органів; певне значення мають модельні закони й кодекси, ухвалені Міжпарламентською асамблеєю СНД. Утім, всі ці документи носять рекомендаційний характер і практика свідчить про їх імплементацію з урахуванням напрямів вітчизняної кримінально-правової політики. Певне значення у цьому контексті належить двостороннім міжнародним договорам України, що стосуються захисту інформації та відповідних форм політичного, організаційного й технічного співробітництва. Таким чином, заходи щодо правового захисту інформації, в т.ч. і засобами кримінального права, в Україні здійснюються з тим чи іншим рівнем ефективності.

3. За умов відсутності у правовій доктрині одностайного розуміння та чіткого визначення об'єкта незаконного використання СТЗНОІ запропоновано вважати родовим об'єктом злочину, передбаченого ст. 359 КК України, діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян із забезпечення інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки України. Під інформаційним суверенітетом слід розуміти сукупність суспільних відносин у галузі одержання, зберігання, використання та поширення усієї інформації, що належить Україні та охороняється законом, має соціальну цінність і значення для держави, суспільства й окремих фізичних та юридичних осіб. Під інформаційною безпекою варто розуміти, зокрема, стан захищеності інформації, що забезпечує життєво важливі інтереси людини й суспільні відносини в галузі одержання, зберігання, використання та поширення інформації, також інших відомостей, що належать в Україні фізичним і юридичним особам, права яких на ці відомості та інформацію забезпечуються й охороняються державою. Безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 359 КК України, є суспільні відносини з установленого порядку придбання, збуту та використання СТЗНОІ, які забезпечують інформаційні суверенітет і безпеку України. Склад незаконного використання СТЗНОІ може також містити додатковий об'єкт чи додаткові об'єкти (зокрема, права особи, що пов'язані із забезпеченням приватності – захищеність таємниці,

конфіденційності або приватного характеру інформації від несанкціонованого отримання, використання та розповсюдження).

4. Предметом злочину, передбаченого ст. 359 КК України, є безпосередньо СТЗНОІ (якщо склад злочину полягає у їх придбанні чи збуті) чи відповідна інформація (при використанні). Отже, відповідний злочин в чинній редакції кримінального закону має два предмети. Недоцільно зазначати або виділяти окремі види інформації у складі предмета цього злочину, оскільки до нього слід відносити будь-яку інформацію, незалежно від її правового статусу, який може вплинути лише на ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину та на тяжкість його наслідків. Аналогічно конкретний вид СТЗНОІ як предмет злочину фактично не впливає на його кваліфікацію.

5. Використання СТЗНОІ можна визначити як дії осіб із застосування та користування СТЗНОІ. Придбання та збут СТЗНОІ слід розуміти як будь-які форми їх відчуження та отримання. Незаконність такого поводження із СТЗНОІ проявляється в порушенні при відповідній діяльності вимог міжнародно-правових актів, Конституції України, КПК України, законів України, що встановлюють та регулюють порядок поводження із СТЗНОІ співробітниками оперативних підрозділів, компетентними службовими особами та суб'єктами господарювання, і підзаконних актів законодавства з цього приводу. Злочин є закінченим з моменту початку такого придбання, збуту, використання за умови їх незаконності. Порушення при використанні, придбанні, збуті СТЗНОІ виключно відомчих нормативних та розпорядчих актів, які не належать до законодавства, не слід визнавати незаконним використанням СТЗНОІ, винних у цьому працівників правоохоронних органів та службових осіб варто притягати до адміністративної відповідальності (наприклад, за ст. 195-5 Кодексу про адміністративні правопорушення). Водночас, прогалини у оперативно-розшуковому законодавстві, неналежне його корелювання із кримінально-процесуальним законодавством, швидка зміна норм законів, що регулюють оперативно-розшукову діяльність та ліцензування господарської діяльності у сфері обігу СТЗНОІ, не сприяють чіткому та однозначному тлумаченню незаконності поводження із СТЗНОІ.

6. СТЗНОІ є водночас предметом та знаряддям вчинення злочину, передбаченого ст. 359 КК України (у формі незаконного використання СТЗНОІ). На відміну від норм, які встановлюють законність та незаконність форм поводження із СТЗНОІ, норми, що визначають СТЗНОІ, як спеціальні засоби, та встановлюють їх перелік, можуть мати підзаконний відомчий та навіть технічний характер. У законодавстві України нема одностайного підходу до вибору терміна щодо спеціальних технічних засобів, зокрема, законодавство не містить визначення «спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації та встановлюють приблизні переліки таких засобів. Ураховуючи об'єктивне різноманіття спеціальних технічних засобів та їх постійну модернізацію слід визнати необхідним обов'язкове проведення судової експертизи для кожного випадку визнання технічного засобу СТЗНОІ для кваліфікації діяння за ст. 359 КК України. При цьому мають бути розроблені обмеження щодо кола технічних засобів, які можуть бути визнані як СТЗНОІ, та критерії визначення належності до таких засобів саморобних і модифікованих пристроїв.

7. Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 359 КК України, є фізична осудна особа, що досягла віку 16 років. Вчинення цього злочину службовою особою за чинним законодавством тягне кваліфікацію скоєного за сукупністю ст. 359 та відповідно статтями 364, 365, 423, 424 КК України. Таке положення не відповідає ступеню суспільної небезпеки діяння, що вчиняється даною категорією суб'єктів. Проведене дослідження приводить до висновку про необхідність встановлення у ст. 359 КК України посиленої відповідальності за вчинення діяння службовими особами, які наділені правом використання СТЗНОІ.

8. Незаконне поводження із СТЗНОІ як злочин із формальним складом може бути вчинене лише з прямим умислом. Винна особа усвідомлює суспільно небезпечний характер незаконного поводження із СТЗНОІ та передбачає можливість настання його суспільно небезпечних наслідків, бажає настання такої можливості. Незаконне поводження із СТЗНОІ, що заподіяло істотну шкоду, вчинюється з прямим умислом, але ставлення винного до настання істотної шкоди може бути як у формі непрямого умислу, так й у формі необережності. Мотив та мета незаконного поводження із СТЗНОІ не впливають на кваліфікацію.

9. Серед кваліфікованих видів дослідженого злочину, передбачених ч. 3 ст. 359 КК України, в якості кваліфікуючих обставин наявне заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб. Ураховуючи матеріальний характер такої кваліфікуючої ознаки при формальному складі злочину, передбаченому ч. 1 ст. 359 КК України, відсутність тлумачення цієї ознаки в КК України для вказаної статті й загального розуміння категорії «істотна шкода» у правовій доктрині та кримінальному законі України й оціночний характер цієї категорії, пропонується виключити наведену ознаку зі складу ч. 3 ст. 359 КК України.

10. Кваліфікація злочину за ст. 359 КК України може відбуватися у сукупності з іншими злочинами, зокрема, з передбаченими у ст.ст. 111, 114, 142, 159, 176, 182, 231, 361, 364, 365, 375, 390, 423, 424 КК України. Для уникнення ситуації конкуренції норм КК України пропонується виключити з ч. 2 ст. 163 КК України таку кваліфікуючу ознаку, як використання СТЗНОІ.

11. Кримінальна профілактика незаконного використання СТЗНОІ у своїх правових та організаційних формах може бути розподіленою на загальну, галузеву та спеціальну. Загальна профілактика полягає у встановленні механізмів захисту інформації в інформаційних мережах від незаконного втручання, розробленні та здійсненні заходів контрвтручання. Повноваження в цій сфері розподілені між СБУ та Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України, іншими державними установами у сфері зв'язку. Спеціальна профілактика полягає у регулюванні процедур виготовлення, реалізації та імпорту СТЗНОІ шляхом ліцензування і контролю за виконанням ліцензійних умов, що здійснює СБУ разом із митними, податковими органами, а також Державним комітетом України з питань регуляторної політики та підприємництва. Крім того, така профілактика полягає у здійсненні Службою безпеки України адміністративної практики за ст. 164, ст. 195-5 КУпАП. Спеціальна профілактика полягає як у профілактичних заходах СБУ щодо попередження незаконного використання, придбання та збуту

СТЗНОІ, так і в механізмах судового контролю за використанням цих засобів правоохоронними органами.

12. Після встановлення кримінальної відповідальності за незаконне використання СТЗНОІ в Україні склад ст. 359 КК України зазнав у 2010 р. істотних змін у порівнянні з попередньою редакцією, що проявилось, в першу чергу, у криміналізації придбання і збуту СТЗНОІ та істотному ужорсточенні санкції за вчинення відповідного злочину. Підслідність по цій категорії злочинів у 2004 р. було передано з органів прокуратури до СБУ. Аналіз правозастосовного рівня кримінально-правової політики свідчить, що в останні роки ст. 359 КК України перестала бути «мертвою», адже низку справ за цією статтею доведено до стадії винесення обвинувального вироку. Провадження по них ускладнюється як відсутністю усталеної кримінально-правової доктрини в цій сфері, так і складнощами із проведенням експертними підрозділами експертизи щодо належності засобів до СТЗНОІ. Поки що не зафіксовано випадків притягнення до відповідальності за ст. 359 КК України співробітників правоохоронних органів, які перевищили власні повноваження при використанні СТЗНОІ. Обґрунтована необхідність розробки єдиної державної політики в сфері боротьби із незаконним поводженням із СТЗНОІ.

13. Пропонується викласти ст. 359 КК України у наступній редакції:

«Стаття 359. Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації»

1. Незаконне придбання або збут спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, –

караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до чотирьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Незаконне використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, –

караються штрафом від п'ятсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, –

караються позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років.

4. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або службовою особою, яка має право на здійснення оперативно-розшукової діяльності, –

караються позбавленням волі на строк від семи до десяти років та позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Лутак Т. В. Феномен інформація у дискурсі кримінально-правової науки / Т. В. Лутак // Правова інформатика. – 2015. – № 2 (46). – С. 130–139.
2. Лутак Т. В. Про деякі проблемні питання кримінально-правової політики у сфері боротьби з незаконним поводженням із спеціальним технічними засобами негласного отримання інформації / Т. В. Лутак // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2015. – Вип. 37. – С. 231–249.
3. Лутак Т. В. Суб'єкт злочину «Незаконне використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації» (ст. 359 КК України) / Т. В. Лутак // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2015. – Вип. 38. – С. 188–197.
4. Lutak T. Criminal law policy infight against illegal handling of special technical means of surreptitious obtaining of information: important emphases / T. Lutak // Jurnalul juridic national: teorie și practică. – 2016. – № 1 (17). – S. 173–181.
5. Лутак Т. В. Суб'єктивна сторона складу злочину «Незаконне використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації» (ст. 359 КК України) / Т. В. Лутак // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2016. – Вип. 40. – С. 205–212.
6. Лутак Т. В. Про форми вини при вчиненні незаконного придбання, збуту або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації / Т. В. Лутак // Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків : матеріали наук.-практ. конф., 9–10 жовтня 2014 р. / редкол. : В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2014. – С. 214–217.
7. Лутак Т. В. Деякі проблеми кримінально-правової політики у сфері боротьби з незаконним поводженням із спеціальним технічними засобами негласного отримання інформації / Т. В. Лутак // Політика в сфері боротьби зі злочинністю : матер. міжнар. наук.-практ Інтернет-конф. (11–13 березня 2015 р.). – Івано-Франківськ, 2015. – С. 114–118.
8. Лутак Т. В. Питання множинності злочинів, передбачених ст. 359 КК України / Т. В. Лутак // Гуманізація кримінальної відповідальності та демократизація кримінального судочинства : матер. Міжнар. наук.-практ. симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 18–19 листопада 2016 р.). – Івано-Франківськ, 2016. – С. 129–133.

АНОТАЦІЇ

Лутак Т. В. Кримінально-правові аспекти незаконного поводження із спеціальними технічними засобами негласного отримання інформації. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2017.

У дисертації здійснено комплексне наукове дослідження теоретичних і практичних проблем кримінально-правової боротьби з незаконним поводженням з СТЗНОІ з позицій сучасної кримінально-правової політики.

Охарактеризовано СТЗНОІ як знаряддя чи предмет злочину, передбаченого ст. 359 КК України. Встановлено норми, які визначають СТЗНОІ як спеціальні засоби і подають їх перелік як таких, що можуть мати підзаконний відомчий та навіть технічний характер, на відміну від норм про законність чи незаконність поводження із СТЗНОІ.

Порівнюється національне законодавство, міжнародні стандарти та зарубіжний досвід криміналізації дій, пов'язаних зі спеціальними технічними засобами, із визначеннями рекомендаційного характеру профільних документів ООН, Ради Європи та СНД у сфері правового захисту інформації й запровадження криміналізації незаконного використання, придбання та збуту СТЗНОІ в іноземних країнах

Досліджено кримінально-правові аспекти об'єктивної та суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 359 КК України у редакції від 15 червня 2010 р., і доведено, що використання СТЗНОІ є діями осіб із застосування СТЗНОІ; придбання та збут СТЗНОІ слід розуміти як будь-які форми відчуження і отримання СТЗНОІ; використання, придбання та збут пропонується вважати поводженням із СТЗНОІ, незаконність якого проявляється в порушенні при відповідній діяльності вимог міжнародно-правових актів, Конституції України, КПК України, законів України, що встановлюють і регулюють порядок поводження із СТЗНОІ співробітниками оперативних підрозділів, компетентними службовими особами та суб'єктами господарювання, і підзаконних актів законодавства з цього приводу.

На основі проведеного дослідження сформульовано теоретичні висновки та пропозиції щодо вдосконалення норм чинного законодавства у досліджуваній сфері.

Ключові слова: спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації, кримінально-правова політика, предмет злочину, істотна шкода, інформаційна безпека особи та держави.

Лутак Т. В. Уголовно-правовые аспекты незаконного обращения со специальными техническими средствами негласного получения информации. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2017.

В диссертации осуществлено комплексное научное исследование теоретических и практических проблем уголовно-правовой борьбы с незаконным обращением со специальными техническими средствами негласного получения информации (далее в этой аннотации – СТСНПИ) с позиций современной уголовно-правовой политики.

Деятельность, связанная с оборотом СТСНПИ, хотя и санкционируется государством путем лицензирования порядка обращения с ними, тем не менее требует ужесточения в части регламентации их использования, учитывая повышенную общественную опасность в случае нарушения установленных правил при проведении оперативно-розыскных мероприятий.

Регулирование оборота специальных технических средств негласного получения информации в большинстве государств начинается с законодательного закрепления в основном законе права граждан на неприкосновенность частной жизни. Преимущественное право использовать СТСНПИ законодатель, как правило, оставляет за государством, в частности, за правоохранительными органами и спецслужбами. При этом законодательство многих государств содержит достаточно большой массив нормативных актов, посвященных регламентации использования СТСНПИ в процессе оперативно-розыскной деятельности, что, несомненно, является значительным преимуществом.

Спрос на услуги по незаконному получению информации, соответственно, порождает спрос на сами СТСНПИ, что, в свою очередь, вызывает необходимость надлежащего уголовно-правового реагирования в контексте ответственности за незаконное обращение с СТСНПИ.

Охарактеризованы СТСНПИ как орудия или предмет преступления, предусмотренного ст. 359 УК Украины и установлены нормы, которые определяют СТСНПИ как специальные средства и представляют их перечень как таких, которые могут иметь подзаконный ведомственный и даже технический характер, в отличие от норм о законности или незаконности обращения с СТСНПИ.

Сопоставлено национальное законодательство, международные стандарты и зарубежный опыт криминализации деяний, связанных со специальными техническими средствами, с определением рекомендательного характера профильных документов ООН, Совета Европы и СНГ в сфере правовой защиты информации и установлением криминализации незаконного использования, приобретения и сбыта СТСНПИ в зарубежных странах.

Исследованы уголовно-правовые аспекты объективной и субъективной стороны преступления, предусмотренного ст. 359 УК Украины в редакции от 15 июня 2010 года.

На основе проведенного исследования сформулированы теоретические выводы и предложения по совершенствованию норм действующего законодательства в исследуемой сфере.

Ключевые слова: специальные технические средства негласного получения информации, уголовно-правовая политика, предмет преступления, существенный вред, информационная безопасность личности и государства.

Lutak T. V. Criminal law aspects of illegal dealing with special technical means of private getting of information. – Published as manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law, Speciality 12.00.08. – Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law. – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2017.

The thesis presents a comprehensive scientific study of theoretical and practical problems of criminal law to combat the illegal handling of special technical means of private getting of information (STMPGI) from the standpoint of modern criminal-legal policy.

STMPGI are characterized as a tool or object of a crime under Art. 359 of Criminal Code of Ukraine, and there are set rules that determine STMPGI as special tools. The author submits their list as those that can have a subordinate departmental and even technical nature, in contrast to the rules on the legality or illegality of the behavior with STMPGI.

It is compared national legislation, international standards and foreign experience about criminalizing of acts connected with STMPGI. It is also set the recommendatory definition of relevant documents of the UN, Council of Europe and the CIS in the sphere of information security and legal establishment introducing criminalization of illegal use, purchase and sale of STMPGI in some foreign countries.

It is studied the criminal aspects of the objective and the subjective side of the offense under Art. 359 Criminal Code of Ukraine as amended on June 15, 2010, and proved that the use of STMPGI are the actions of people using STMPGI; purchase and sale of STMPGI can be understood as any form of exclusion and obtain of STMPGI; use, purchase and sale invited to consider the behavior of STMPGI, illegality is manifested in violation with appropriate activities with international legal acts, the Constitution of Ukraine, the Criminal Procedure Code of Ukraine, the laws of Ukraine, establishing and governing the treatment of STMPGI by officers of operational units, competent service persons and entities laws and regulations in this regard.

Based on the research the author formulates some theoretical conclusions and proposals to improve the current legislation in the studied area.

Key words: special technical means of private getting of information, criminal-legal policy, the subject of crime, substantial harm, information security of person and the state.

Підписано до друку 15.03.2017 р. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60х84/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
пр. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.

Друкарня Харківського національного університету внутрішніх справ
61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27.